

РОЗДІЛ IV

Огляди. Рецензії

УДК 940.94(477.82)

Людмила Стрільчук,
Валентина Петрович

Модифікація історичної пам'яті про «Волинську трагедію» (рецензія на монографію Оксани Каліщук «У тіні Волині?: історія vs пам'ять»)*

Досить складний характер обоюсторонніх відносин між українцями та поляками впродовж багатьох століть зумовив появу в їхньому середовищі взаємних негативних стереотипів, які постійно підживлювалися більш свіжими історичними подіями, призводячи до конфлікту історичної пам'яті між двома націями. Із розряду таких історичних фактів є волинська трагедія, яка ось уже сімдесят три роки поспіль виступає своєрідним лакмусовим папірцем у двосторонніх міжнаціональних взаєминах. І це при тому, що Україна та Республіка Польща в останні десятиліття Європі та світу демонструють добросусідські відносини, урешті, є стратегічними партнерами, очільники яких підписали Декларацію про примирення.

Саме цю дражливу й водночас надзвичайно важливу проблему розкрито в новій монографії доктора історичних наук Оксани Каліщук. Науковець вже не вперше піднімає проблему Волині в роки Другої світової війни крізь призму українсько-польських відносин, із-під її пера у світ вийшло понад три десятки статей і монографія. То ж вона, як ніхто, розуміє, що до остаточної крапки в цій темі, ще далеко....

Теза про важливість і водночас складність українсько-польських відносин нині вже стала хрестоматійною. Безумовним свідченням значущості стосунків України й Польщі (при чому і для обох держав, і для Європи та світу загалом) є стійкий інтерес до наукового вивчення цієї теми. Їх зміст і характер формувалися впродовж століть, еволюціонуючи під впливом низки детермінант, переживаючи моменти партнерства й суперництва. Сучасні українці й поляки отримали болючий спадок, який впливає на сьогоднішній день.

Досліджуючи українсько-польські переговори щодо піднятого питання, авторка намагається вийти за вузькофахові історичні рамки. О. Каліщук відразу звертає увагу читача на багатоаспектність проблеми (моральний, політичний, науковий, прагматичний виміри). Указуючи на необхідність діалогу, історик визначає рівноправність партнерів як обов'язкову умову його успішності.

Очевидно, що такий діалог на рівні держав та суспільств не можливий без відповідного обміну думками між фахівцями. Тут ситуація не є такою простою і, як влучно підмічає авторка, волинська трагедія є радше «полем змагань національних історіографій», ніж досягнення точок дотику. Демонструючи інституційні й кількісні відмінності в дослідженні вченими обох країн Волині⁴³, указуючи на ускладнення останнім часом українсько-польського історичного діалогу, доктор історичних наук Оксана Каліщук наголошує на простій істині: для пошуку істини не достатньо зусиль однієї сторони, а потрібні взаємні кроки назустріч одне одному.

У цьому контексті логічним продовженням теми попереднього матеріалу є наступний, у якому обговорено складність процесу українсько-польського примирення та тих кроків, які потрібно зробити на шляху до досягнення порозуміння на рівні не лише держав, а й суспільств. Тим паче, що правдиве примирення між Україною та Польщею – в інтересах обох держав, і не лише їх, а й в інтересах пересічних українців та поляків. Для цього потрібні зрушення у свідомості двох сусідніх народів, вагому роль у якому повинні відігравати інтелектуальна еліта, влада й церква обох суспільств.

* Каліщук О. М. У тіні Волині? Історія vs пам'ять / О. М. Каліщук; НАН України, Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2016. – 202 с.

© Стрільчук Л., 2016

Державні інституції не можуть стояти осторонь від функціонування пам'яті про такі трагічні події, як українсько-польське протистояння в роки Другої світової війни в роки Другої світової війни, – наголошує авторка монографії. Продуманість кроків органів влади Республіки Польща в цьому питанні засвідчує їх чітка та логічна політика пам'яті щодо волинських подій. Доводиться лише шкодувати, що вони не мають паритетного продовження з українського боку, а використання історичних тем із політичною метою стає все більш очевидним.

Тож логічно, що дослідниця приділяє чимало уваги розкриттю залученню волинської теми до інформаційних війн, які нині відбуваються. До речі, саме такий ракурс погляду на проблему є якісно новим підходом у її дослідженні. Присутність теми Волині'43 у багатьох антиукраїнських матеріалах, які ретранслюють і поширюють російські автори на різних рівнях (міждержавні відносини, наукові публікації, ЗМІ, Інтернет і т. ін.) дають змогу висловити слушне занепокоєння, щоб у черговий раз непорозуміння між українцями й поляками вкотре не використала третя сторона. Адже це не може бути в інтересах ні України, ні Польщі. Зрозуміти це важливо для обох країн, попри відмінне сприйняття проблеми Волині по обидва боки українсько-польського кордону. Приклад проблеми кількості жертв конфлікту демонструє певну заміфологізованість тез, які функціонують навколо волинських подій.

Цікавим є порівняння, здійснене Оксаною Каліщук, двох історичних дискусій, які були болісними для українського та польського суспільств. Ідеться, зокрема, про дискусії щодо подій у Єдвабному 1941 р. у Польщі й дискусії щодо Волині'43 в Україні. Як слушно відзначає дослідниця, попри те, що після жвавого обговорення обидві теми потрапили до шкільних підручників, це не стало запорукою функціонування знання про ці події в суспільстві. Перебіг обох дискусій демонструє, наскільки складним та болючим може бути звернення до непростих сторінок міжнародних відносин. Водночас розрахунок зі «злого історією» є нагальною проблемою європейської політики та історіографії. Без інтенсивного діалогу це неможливо, а його успішне налагодження є надважливим і для українського, і для польського суспільств.

Монографія Оксани Каліщук – основа в українсько-польському порозумінні щодо подій на Волині в 1943 р. Її важливість важко переоцінити, як із погляду позиціонування проблеми українськими істориками, так і з точки зору узагальнення досвіду двостороннього дискурсу. Вважаю, що рецензована монографія стане помітною науковою подією для всіх тих, хто працює над проблемами українсько-польської історичної пам'яті та цікавиться двосторонніми відносинами загалом.

УДК 94(477)«191»:355.486(=161.2+348)(049.32)

Оксана Каліщук

Грунтовне дослідження історії українського війська (рецензія на книгу Миколи Лазаровича «Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба»)*

Для будь-якого науковця очевидно, що одна монографія не вичерпує теми, але вона дає змогу наблизити читачів до істини. Книга «Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба» Миколи Лазаровича побачила світ із нагоди 100-річчя бою УСС на горі Лисоня в Тернопільському видавництві «Джура». Потрібно нагадати, що першим успіхом цієї військової формації була перемога на горі Маківці 29 квітня – 3 травня 1915 р. Далі Січові стрільці яскраво проявили себе в боях під Болеховом, Галичем, Завадовом, Семиківцями, У серпні 1916 р. їх передислоковано під Бережани, де Українські січові стрільці окопалися на горі Лисоня й дали запеклий бій російській армії.

Понад рік науковець воював на російсько-українському фронті, куди пішов добровольцем. Над книгою працював в окопах, у хвилини затишшя між боями. Але загалом темою захопився ще на початку 1990-х років. Можна стверджувати, що він нею живе.

При першому ж погляді на зміст книги помітно, що стрижнем у потрактуванні стрілецького руху Миколою Лазаровичем є його розуміння як наочного втілення прагнення до незалежності, а кроків,

* Лазарович М. В. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба : до 100-річчя битви на Лисоні / М. В. Лазарович. – 2-ге вид., доповн. – Тернопіль : Джура, 2016. – 628 с. : ілюстр.

© Каліщук О., 2016